

ΤΟ «ΣΧΕΔΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ» ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΕΡΒΟΥΣ *

Είναι γνωστό ότι κατά τή διάρκεια της προετοιμασίας για τή μεγάλη έλληνική έπανάσταση τοῦ 1821 τὰ στελέχη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας είχαν σκεφθῆ νά προσδώσουν παμβαλκανικὸ χαρακτήρα στήν εξέγερση κατά τῶν Τούρκων καί, ἀκόμη περισσότερο, νά κινήσουν, ὥν μποροῦσαν, ἐναντίον τῆς δθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὑποτελεῖς τῆς Πύλης, ἔξω ἀπὸ τὰ Βαλκάνια, ὅπως ἦταν π.χ. ὁ ἡμίρης τοῦ Λιβάνου Μπεσήρ Σεχάμπε. Ὡς ἔνα σημεῖο βέβαια οἱ Φιλικοὶ ἀκολούθησαν καὶ ἐπανέλαβαν τίς ἰδέες καὶ τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα Φεραίου, μὲ τή διαφορὰ δύμως ὅτι, πιὸ ρεαλιστὲς αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Ἐθνομάρτυρα καὶ ἔχοντας ἀπὸ τή μιὰ καλύτερη γνώση τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τήν ἄλλη τήν πείρα τῶν γεγονότων ποὺ είχαν μεσολαβήσει, ἔδωσαν στίς ἐπιδιώξεις τους περισσότερο ὀλοκληρωμένη μορφὴ καὶ κατέληξαν σὲ συγκεκριμένα σχέδια δράσης, γιὰ τήν πραγματοποίηση τῶν ὅποιων ἐργάστηκαν, ὅσο γινόταν, συστηματικά.

Γιὰ τὰ σχέδια αὐτὰ γίνεται κυρίως λόγος στὸ ἔργο «Δοκίμιον Ἰστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» τοῦ Ἰωάννου Φιλήμονος, γραμματέα τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη κατά τή διάρκεια τοῦ Ἀγώνα, κατόπιν ἴστορικοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ δημοσιογράφου—ἐκδότη τῆς ἐφημερίδας «Αἰών», δόνομαστῆς γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν¹. Ὁ Α' τόμος τοῦ ἔργου αὐτοῦ (Ἀθῆναι 1859), ποὺ εἶναι ἀφιερωμένος στή δράση τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, συμπληρώνει καὶ διορθώνει, ὅπως εἶναι γνωστό, μὲ βάση νέα ἀρχειακὰ στοιχεῖα, ποὺ προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τὸ πο-

* Ἀνακοίνωση στὸ Συμπόσιο μὲ θέμα *Συνεργασία Ἑλλήνων καὶ Σέρβων κατά τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες, 1804-1830*, ποὺ δργανώθηκε στήν Καβάλα στίς 7-10 Νοεμβρίου 1976 ἀπὸ τὸ Ίδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ Βαλκανολογικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Βελιγραδίου.

1. Γιὰ τή ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Φιλήμονος βλ. Ἐ μ μ. Π ρ ω τ ο ψ ἀ λ τ η, Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων καὶ τὸ ἔργον του (εἰσαγωγὴ στήν ἀναστατική ἐπανέκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Φιλήμονος «Δοκίμιον Ἰστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο «Τὸ Φιλολογικὸν» τοῦ Β. Γ. Βασιλείου, Ἀθῆναι ὥ.ε.) τ. Α', σ. I-XXXI. Βλ. ἐπίσης καὶ Ἀ λ εξ ἀ ν δ ρ ο ν Ι. Δ ε σ π ο τ ο π ο ν λ ο ν, Ἰωάννης Φιλήμων. Ἀγωνιστῆς Δημοσιογράφος· Ἰστορικός (ἀντὶ προλόγου σὲ ἄλλη ἐπανέκδοση τοῦ ἴδιου ἔργου), ὅντα πο, Ἀθῆναι 1967, σελ. 30.

λύτιμο ἀρχεῖο τῆς οἰκογένειας τῶν Ὑψηλαντῶν, ἔνα προηγούμενο ἔργο τοῦ Φιλήμονος γιὰ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία¹.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ σχέδια ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἔργο τοῦ Φιλήμονος εἶναι τὰ ἑξῆς: τοῦ Θεοδώρου Νέγρη (5 Ἀπριλίου 1819) σχετικὰ μὲ τὸν προσηλυτισμὸν τοῦ πρώην σουλτάνου τῆς Κριμαίας Χαμīλ Κιράīς, ποὺ ἐφησύχαζε ἥ, ἀκριβέστερα, βρισκόταν ὑπὸ ἐπιτήρηση ως ρωσόφιλος στὴν Βίζα (Βιζύη) τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης· τοῦ Δημητρίου Παπαχρήστου ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι (9 Ἀπριλίου 1820) σχετικὰ μὲ τὴ δολοφονία τοῦ διαβόητου Χαλέτ ἐφέντη, εὐνοούμενου συμβούλου τοῦ σουλτάνου καὶ φανατικοῦ μισέλληνα ποὺ ἔγινε ἀργότερα καὶ μέγας βεζίρης, καθὼς καὶ σχετικὰ μὲ τὴν κατήχηση στὴν Ἐταιρεία τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ τῆς Βλαχίας· τῶν Φιλικῶν τοῦ Γαλατίου γιὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴ καὶ μὲ δόλο κατάληψη τοῦ τουρκικοῦ φρουρίου τῆς Βραΐλας στὸν Δούναβη· ἔνα οἰκονομικὸ σχέδιο τῶν στελεχῶν τῆς Ἐταιρείας Ἀντωνίου Πελοπίδα καὶ Κυριάκου Τασσήκα (1 Ιουνίου 1820), ποὺ προέβλεπε τὴν ἀφαίρεση μὲ ἀπάτη, μὲ τὸ πρόσχημα δηλαδὴ τῆς ἰδρύσεως ἐμπορικοῦ οἴκου στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὴν Πελοπόννησο, ἐνὸς μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ ἀπὸ τὸν Μεχμέτ Ἀλή τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἄλλα².

Τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὰ παραπάνω σχέδια ἦταν κυρίως τρία, δύο ἀπὸ τὰ ὅποια προέβλεπαν μιὰ γενικὴ ἑξέγερση σὲ ὀλόκληρο τὸ εὐρωπαϊκὸ τμῆμα τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, ρεαλιστικὸ καὶ θεμελιωμένο σὲ γερὲς βάσεις, εἶναι γνωστὸ ὡς «Σχέδιον Γενικόν» καὶ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 23 ἀρθρα³. Τὸ δεύτερο (25 Σεπτεμβρίου 1820 ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι), ποὺ ἀναφέρεται ὡς «Πολεμικὸν σχέδιον Σάββα», τοῦ Πατμίου δηλαδὴ χιλιάρχου Σάββα Καμινάρη, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης δὲν τὸ ἔλαβε καθόλου ὑπ’ ὅψη, γιατὶ στηριζόταν ἀποκλειστικὰ σὲ ἀλλεπάλληλες ὑπο-

1. Βλ. Ἰωάννον Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἰστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, Ναύπλιον 1834.

2. Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ σχέδια βλ. στοῦ Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. λβ', 45-46, 195-200.

3. Βλ. γιὰ τὸ σχέδιο αὐτὸν Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 47-58, ὅπου καὶ τὸ κείμενό του. Πρβλ. καὶ Τάκη Χ. Κανδηλώρος, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, 1814-1821, Ἀθῆναι 1926, σ. 381-382, 384-386. Βλ. ἐπίσης καὶ Ἀλέξανδρον Ι. Δεσποτοπούλου, Ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, Ἀθῆναι 1965, σ. 92 κ.έ., ὅπου ἀνάλυση τοῦ σχεδίου καὶ περιγραφὴ τῶν κατοπινῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ποὺ στηρίχθηκαν σὲ αὐτό. Πρβλ. καὶ Ἰστορία τοῦ Ἐλληνικοῦ Κράτους (1821-1832), Ἀθῆναι 1975, σ. 16-18. Notis Botzaris, Visions balkaniques dans la préparation de la Révolution Grecque (1789-1821), Genève-Paris 1962, σ. 102-106, 109.

θέσεις¹. Τὸ τρίτο, τέλος, σχέδιο, γνωστὸ ὡς «Μερικὸν περὶ Κωνσταντινουπόλεως Σχέδιον», ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 18 ἄρθρα, θεωρεῖται ἐντελῶς οὐτοπιστικὸ ἥ, καλύτερα, παράλογο, γιατὶ προέβλεπε τὴν αἰφνιδιαστικὴ κατάληψη τοῦ τουρκικοῦ στόλου στὸ ναύσταθμο τῆς Πόλης, τῶν πολεμικῶν ἀποθηκῶν κ.λ., καί, τελικά, τὴν κατάληψη τῆς Ἰδιας τῆς Κωνσταντινουπόλης. Παρὰ τὴν δόλοφάνερη ἀδυναμία τῆς πραγματοποιήσεώς του, τὸ σχέδιο αὐτὸν ἦταν τόσο ἐλκυστικό, ὅστε ἀπασχόλησε ἀρκετὰ τοὺς Φιλικούς². Ἐπὸ τὰ τρία αὐτὰ σχέδια ἐμᾶς θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τὸ λεγόμενο «Σχέδιον Γενικὸν» καὶ εἰδικότερα τὰ ἄρθρα του ἐκεῖνα στὰ ὅποια προβλέπονταν ἐπαφὲς μὲ τοὺς Σέρβους.

Οφείλουμε πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ ποῦμε ὅτι καὶ σήμερα ἀκόμη δὲν εἶναι ἔξακριβωμένο οὕτε πότε, ἀλλὰ οὕτε καὶ ἀπὸ ποιὸν ἢ ποιὸν εἶχε συνταχθῆ τὸ παραπάνω σχέδιο, ποὺ ἔγινε δεκτὸ ἀπὸ τὸν Ὅψηλάντη στὴ σύσκεψή του μὲ τὰ σημαντικότερα στελέχη τῆς Ἐταιρείας στὸ Ἰσμαήλι τῆς Βεσσαραβίας (ἀρχές Ὁκτωβρίου 1820) καὶ ἀποτέλεσε κυρίως τὴ βάση γιὰ τίς κατοπινές ἐνέργειες τῶν Φιλικῶν. Διάφοροι μέχρι σήμερα ἐρευνητές ὑποστήριξαν ὅτι τὸ «Σχέδιον Γενικὸν» συντάχθηκε στὸ Βουκουρέστι ἀπὸ Πελοποννησίους Φιλικούς καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη Γρηγόριο Δικαϊο ἢ Παπαφλέσσα, τὸν διερμηνέα τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ρωσίας στὸ Ἰάσιο Γεώργιο Λεβέντη, καὶ ἄλλους³. Μερικοὶ προσδιόρισαν ἐπίσης καὶ τὸ χρόνο τῆς συντάξεως τοῦ σχεδίου, ὅπως π.χ. ὁ Ἀλ. Δεσποτόπουλος ποὺ ὑποθέτει ὅτι τὸ σχέδιο αὐτὸν συντάχθηκε ἀπὸ τὰ παραπάνω πρόσωπα

1. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ σχεδίου στοῦ Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 77-81. Πρβλ. Botzaris, Visions balkaniques, σ. 106-107, 109.

2. Βλ. σχετικὰ Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 59-71, ὅπου καὶ τὸ κείμενο τοῦ σχεδίου. Πρβλ. Νικ. Σπηλιάδος, Ἀπομνημονεύματα, τ. Α', Ἀθῆναι 1851, σ. 8-9, Κανδήλωρος, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, σ. 402, Botzaris, Visions balkaniques, σ. 107-110. Χωρὶς νῦν ἔχη ὑπ' ὅψη του τὸ σχέδιο αὐτό, παρόμοιες ἰδέες διατύπωσε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1821 καὶ ὁ ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας Μιχαήλ Σοδτσος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ γράμμα τοῦ Γεωργίου Λασσάνη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Ὅψηλάντη (βλ. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 279-280). Οἱ ἀπόψεις ὅμως αὐτές ἀντικρούονται στὸ «Σχέδιον Γενικὸν» καὶ χαρακτηρίζονται ὡς πρᾶγμα δισκολοκατόρθωτον. Ὁ συντάκτης τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ» θεωρεῖ ἀκόμη ὅτι εἶναι θράσος τὸ νὰ τολμᾶτος ἀφρόνως εἰς τὸν ἵσχυροτερὸν τὸν καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ μικραὶ δυνάμεις ἡμῶν δὲν συγχωροῦν ἄλλο παρὰ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ στόλου (βλ. τὰ ἄρθρα Θ' καὶ Ι' τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ» στοῦ Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 50-52).

3. Τὴν ἀποψην αὐτὴν τὴν διατύπωσε πρῶτος ὡς ὑπόθεση ὁ Φιλήμων, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 280, καὶ τὴν ἐπανέλαβαν κατόπιν ἀρκετοὶ μετατρέποντας τὴν ὑπόθεση σὲ βεβαιότητα.

σὲ μιὰ πρώτη μορφὴ τὸν Μάιο τοῦ 1820 στὸ Βουκουρέστι καὶ σὲ ὁριστικὴ μορφὴ κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου στὸ Γαλάτσι ἢ ἀρχὲς Ὁκτωβρίου 1820 στὸ Ἰσμαήλι¹.

Γιὰ τὸ ὅτι οἱ συντάκτες τοῦ σχεδίου ἡταν Πελοποννήσιοι δὲν χωράει καμιὰ ἀμφισβήτηση, ἀφοῦ καὶ στὸ ἴδιο τὸ κείμενο γίνεται συχνὰ λόγος γιὰ τὴν Πελοπόννησο ὡς κέντρο τῆς μελλοντικῆς ἐξεγέρσεως καὶ μάλιστα μιὰ φορά, ἀναφερόμενος ὁ συντάκτης στοὺς Πελοποννήσιους, μιλάει σὲ πρῶτο πρόσωπο: ... ἐπειδὴ, ἂν ἡμεῖς ἀρχίσωμεν [τὴν ἐξέγερσιν] οἱ Πελοποννήσιοι, τὸ βάρος τῆς ἐχθρικῆς φάλαγγος θέλει ἐπιπέσει εἰς ἡμᾶς...². "Ομως, ὅσον ἀφορᾶ στὴν ἀκριβῆ χρονολόγηση τοῦ κειμένου, πρὸς τὸ παρὸν μόνον ὑποθέσεις μποροῦμε νὰ κάνουμε. Δὲν ὑπάρχει βέβαια ἀμφιβολία ὅτι τὸ σχέδιο συντάχθηκε ἀρκετὰ ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη στὸ ἀνώτατο ἀξίωμα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας (12 Ἀπριλίου 1820), ἀφοῦ ἐκεῖνος μνημονεύεται σὲ πολλὰ ἄρθρα του ὡς ἀρχηγός τῆς μὲ τὸ συνθηματικὸ δόνομα «Καλὸς»³ καὶ ἀφοῦ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ΣΤ' ἄρθρο, ἡ ἐκλογὴ του εἶχε ἥδη γίνει γνωστὴ στὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. Τὸ γεγονός ἐπίσης ὅτι στὸ κείμενο γίνεται λόγος καὶ γιὰ τὴν ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τῇ δύσκολῃ θέσῃ του καὶ τὸν κίνδυνο νὰ συντριβῇ ἡ ἀντίστασή του πρὶν ξεπάσῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἐξέγερση⁴, τοποθετεῖ τὴ σύνταξη τοῦ σχεδίου ἀργότερα καὶ ἀπὸ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1820, ἵσως μέσα στὸν Σεπτέμβριο τοῦ ἵδιου ἔτους, ὅταν δηλαδὴ ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου εἶχε κηρυχθῆ «φιρμανλής» (ἀποστάτης), εἶχαν κινηθῆ ἐναντίον του οἱ σουλτανικὲς δυνάμεις καὶ ὁ ἵδιος εἶχε ἀποσυρθῆ στὸ φρούριο τῶν Ἰωαννίνων.

Δὲν θὰ προχωρήσουμε σὲ παραπέρα συλλογισμοὺς ποὺ θὰ μᾶς ὁδηγοῦσαν ἵσως σὲ μεγαλύτερη μείωση τῶν πιθανῶν χρονικῶν ὁρίων μέσα στὰ δόποια θὰ μποροῦσε νὰ ἐνταχθῇ ἡ σύνταξη τοῦ «Σχέδιον Γενικοῦ». Μᾶς ἀρκεῖ μόνον νὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ ὄλο κείμενο δίνει στὸν προσεκτικὸ ἀναγνώστη του τὴν ἐντύπωση ἐνὸς μνημονίου, συνταγμένου ἀπὸ ὑπεύθυνο πρόσωπο ἢ πρόσωπα, ποὺ γνώριζαν καλὰ τὰ πράγματα, καθὼς καὶ τὶς προηγούμενες ἐνέργειες τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Τὸ μνημόνιο αὐτό, ποὺ περιλάμβανε διάφορες προτάσεις πρὸς τὸν Ὑψηλάντη, προοριζόταν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάση τῶν συζητήσεων σὲ μιὰ σύσκεψη, ὅπου θὰ λαμβάνονταν συλλογικὲς ἀποφάσεις, δηλαδὴ ὅ,τι ἀκριβῶς συνέβη στὸ Ἰσμαήλι. Προσωπικά, δὲν ἀμφιβάλλουμε ὅτι τὸ κείμενο συντάχθηκε ἀπὸ ἄτομο ἢ ἄτομα ποὺ ἤλθαν

1. Βλ. Δεσπότο πούλον, Ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, σ. 92.

2. Βλ. ἄρθρο Ζ' τοῦ σχεδίου στοῦ Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 50.

3. Βλ. π.χ. τὰ ἄρθρα τοῦ σχεδίου Δ', ΣΤ', ΙΕ', ΙΣΤ' καὶ ἄλλα.

4. Βλ. τὰ ἄρθρα Β' καὶ Ε' τοῦ σχεδίου.

εἰδικὰ γιὰ τὸν παραπάνω σκοπὸν ἀπὸ τὴν Πόλη, καὶ στὸ συμπέρασμα αὐτὸν μᾶς δόδηγεῖ μιὰ φράση τοῦ κειμένου στὸ ἄρθρο Ι' τοῦ σχεδίου, δπου γίνεται λόγος γιὰ τὸ θέμα τοῦ τουρκικοῦ στόλου τῆς Κωνσταντινούπολης, γιὰ τὸν ὅποιον προτείνεται ὅχι ἡ κατάληψή του, ποὺ θεωρεῖται ἀδόνατη, ἀλλὰ ὁ ἐμπρησμός του. Στὸ σημεῖο αὐτὸν ἀναφέρονται συγκεκριμένα τὰ ἔξης: ... Περὶ τούτου σκεψόμεθα ἐπιστρέφοντες εἰς τὸ *Bυζάντιον*, πῶς, πότε καὶ διὰ τίνων μέσων νὰ βαλθῇ εἰς ἔογον ἡ γνώμη αὕτη, ἀν ἐπιχρατήσῃ. Ἡ φράση αὐτὴ δείχνει, νομίζουμε, καθαρὰ ὅτι οἱ συντάκτες τοῦ σχεδίου εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη εἰδικὰ γιὰ τὴ σύσκεψη καὶ κατόπιν θὰ ἐπέστρεφαν πάλιν ἐκεῖ. "Ομως τὸ μόνο πρόσωπο ποὺ ἤλθε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτό, εἰδοποιημένο εἰδικὰ ἀπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Ξάνθο, ἥταν ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος (Παπαφλέσσας)¹, ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη στὶς ἀρχές Σεπτεμβρίου 1820, συνάντησε πρῶτα τὸν Ξάνθο στὸ Γαλάτσι καὶ πῆγαν κατόπιν μαζὶ στὸ Ἰσμαήλι.

Δὲν θὰ βρισκόμασταν λοιπὸν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἀν ὑποστηρίζαμε ὅτι τὸ «Σχέδιον Γενικὸν» γράφηκε μόνον ἀπὸ τὸν Δικαῖο στὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ μεσολάβησε ἀπὸ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν Ξάνθο στὸ Γαλάτσι ὡς τὴν ἔναρξη τῆς συσκέψεως στὸ Ἰσμαήλι, ἵσως καὶ κατὰ τὶς πρῶτες μέρες τῆς συσκέψεως αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Δικαῖος δὲν θὰ γνώριζε πιθανὸν τόσο καλὰ τὰ ζητήματα τῆς Μολδοβλαχίας καὶ τῶν ἐπαφῶν μὲ τοὺς Σέρβους, ἵσως νὰ βοηθήθηκε στὰ σημεῖα αὐτὰ ἀπὸ τὸν Ξάνθο, ποὺ ἐπέστρεφε ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι καὶ, κατὰ συνέπεια, γνώριζε καλὰ τὰ θέματα αὐτά, ἡ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἄλλα στελέχη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ποὺ τὰ συνάντησε στὸ Ἰσμαήλι. Τὸ γεγονός, τέλος, ὅτι στὸ κείμενο τοῦ σχεδίου τὰ ρήματα βρίσκονται στὸ α' πληθυντικὸ πρόσωπο (π.χ. *νομίζομεν*, *ἐλπίζομεν*, *στοχαζόμεθα*, *κρίνομεν*, *σκεψόμεθα*, κ.λ.) δὲν μᾶς ἀναγκάζει νὰ δεχθοῦμε καὶ τὴν ὑπαρξὴν περισσοτέρων ἀπὸ ἕνα συντακτῶν, τόσο γιατὶ ἥταν καὶ εἶναι καὶ σήμερα συνηθισμένο φαινόμενο ἐκφράζοντας κάποιος τὶς ἀπόψεις του νὰ μεταχειρίζεται πληθυντικὸ ἀριθμό, ἴδιαίτερα μάλιστα ὅταν αὐτὸς εἶναι κληρικός, ὅσο καὶ γιατὶ τὸν ἴδιο ἐκφραστικὸ τρόπο τὸν συναντοῦμε καὶ σὲ μιὰ μεταγενέστερη ἔκθεση τοῦ Δικαίου, τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1821, στὴν ὁποίᾳ περιγράφει τὶς ἐνέργειές του μετὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὸ Ἰσμαήλι ὡς τὴν ἄφιξή του στὴν Πελοπόννησο².

Τὸ θέμα τῆς ἔξεγέρσεως τῶν Σέρβων ἀποτελοῦσε, μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε προκαταβολικά, τὴ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ», γιατὶ πάνω

1. Βλ. *σχετικὰ Φιλήμονος*, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 82-83.

2. Βλ. τὸ κείμενο τῆς ἔκθεσεως αὐτῆς στοῦ *Φιλήμονος*, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 85-86.

σ' αὐτὸ στηριζόταν θεωρητικὰ δῆλη ἡ ἐπιτυχία τῶν προβλεπομένων ἐνεργειῶν. Γι' αὐτὸ εἶς ἄλλου καὶ στὸ Α' ἄρθρο τοῦ σχεδίου ἀναφέρεται χαρακτηριστικὰ σὰν σὲ προοιμίο: ... τὸ νὰ ἐγείρωμεν παντοῖοις τρόποις τὸν Σέρβους κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ... πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον μας ἐπιχείρημα.

Εἶναι γνωστὸ διτὶ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια τῆς δράσης της, εἶχε ἀποβλέψει στὴν ἔξεύρεση διαφόρων συμμάχων γιὰ τὴν κοινὴ ἀντιμετώπιση τῶν Τούρκων, καὶ ἡταν φυσικὸ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς νὰ στραφῇ πρῶτα πρὸς τοὺς Σέρβους. Τὸ γεγονός ὅτι στὴ χώρα αὐτὴ μέσα σὲ μιὰ δεκαετία εἶχαν ξεσπάσει δύο σοβαρὲς ἐπαναστάσεις (τοῦ 1804 καὶ τοῦ 1815), ποὺ εἶχαν κλονίσει τὰ θεμέλια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τῆς δθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ μαχητικότητα καὶ ὁ ήρωϊσμὸς ποὺ εἶχαν δεῖξει οἱ Σέρβοι στοὺς ἀγῶνες τους, καθὼς καὶ τὸ ὅτι ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1815 ὑπῆρχε ἔνα de facto αὐτοδιοικούμενο σερβικὸ κράτος μὲ ἀρκετὴ στρατιωτικὴ δύναμη, ὅλα αὐτὰ ἔκαναν, πολὺ δικαιολογημένα, τοὺς Φιλικοὺς νὰ ἐπιδιώξουν μὲ κάθε τρόπο τὴν σύμπραξη τῶν Σέρβων καὶ, σὲ ἐπέκταση, καὶ τῶν Μαυροβουνίων στὸν ἀγώνα ποὺ προετοίμαζαν. Τὰ στρατιωτικὰ σώματα, ποὺ βρίσκονταν στὴν Μολδαβία καὶ Βλαχία ὡς φρουρὲς τῶν ἡγεμόνων τῶν χωρῶν αὐτῶν, ἀποτελοῦσαν δευτερεύον μέλημα τῶν Φιλικῶν, ἄσχετα ἄν ἀναγκάστηκαν τελικὰ νὰ στηριχθοῦν μόνον σ' αὐτά.

Πρωτεργάτης τῶν ἐλληνοσερβικῶν ἐπαφῶν κατὰ τὴν πρώτη αὐτὴ περίοδο ὑπῆρξεν ὁ Πελοποννήσιος Γεώργιος Λεβέντης, διερμηνέας, ὅπως ἥδη ἀναφέραμε, τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ρωσίας στὸ Ἱάσιο, ὁ ὁποῖος ἀναπλήρωνε τότε τὸν Γενικὸ Πρόξενο Ἀλέξανδρο Πίνη, ποὺ ἀπουσίαζε στὸ Βουκουρέστι. Ὁ Λεβέντης, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου, ὁ ὁποῖος εἶχε δεσμοὺς μὲ τοὺς Σέρβους καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς πρώτης σερβικῆς ἐπαναστάσεως Γεώργιο Πέτροβιτς (Καραγιώργη), ἥλθε τὴν ἄνοιξη τοῦ 1817 σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν Καραγιώργη, ποὺ μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ κινήματός του εἶχε καταφύγει μαζὶ μὲ ἀρκετοὺς ὀπαδούς του στὸ Χότιν τῆς κατεχομένης ἀπὸ τοὺς Ρώσους Βεσσαραβίας. Ὁ Καραγιώργης, ποὺ ἡταν ὀπαδὸς τῆς ἰδέας τῆς πλήρους σερβικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ δὲν ἐνέκρινε τὴν πολιτικὴ τοῦ ἡγέτη τῆς δευτέρας σερβικῆς ἐξεγέρσεως Miloš Obrenović, διατηροῦσε ἐπαφές μὲ τὴν Σερβία μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ φίλου του καὶ ἴσχυροῦ κνέζου Voječa Vuličević. Τελικὰ ὁ Καραγιώργης, ἔπειτα ἀπὸ σχετικὲς συνεννοήσεις μὲ τὸν Ὁλύμπιο καὶ τρεῖς μυστικὲς συναντήσεις του τὸν Μάιο τοῦ 1817 ἔξω ἀπὸ τὸ Ἱάσιο μὲ τὸν Λεβέντη, ἔγινε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀνέλαβε τὴ γνωστὴ ἀποστολὴ καὶ ξεκίνησε κρυφὰ γιὰ τὴν Σερβία, ὅπου καὶ δολοφονήθηκε στὶς 13/25 Ιουλίου 1817 κοντὰ στὸ Smederevo¹.

1. Κυριώτερη πηγὴ γιὰ τὶς ἐπαφὲς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας μὲ τὸν Καραγιώργη παρα-

Παρ’ δηλη τὴν πικρία καὶ τὴν ἀπογοήτευση, ποὺ αἰσθάνθηκαν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καραγιώργη, οἱ Φιλικοὶ δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν προσπάθειά τους γιὰ μιὰ ἐλληνοσερβικὴ συνεργασία καὶ στράφηκαν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ πρὸς τὸν Obrenović. Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ ἀνέλαβε κατ’ ἀρχήν, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1817, καὶ πάλιν ὁ Ὀλύμπιος μολονότι δὲν ἔτρεφε φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τὸν Σέρβο ἡγέτη ἐξ αἰτίας τῆς δολοφονίας τοῦ φίλου του Καραγιώργη. Ὁ Ὀλύμπιος χρησιμοποίησε ἀργότερα ὡς σύνδεσμο τὸν Ἀμπελαικιώτη Γεώργιο Εὐαγγελίδη, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴ Γραμματεία τοῦ Obrenović καὶ τὸν δόποιο ὁ Δικαῖος μύησε στὴν Ἐταιρεία τὸν Αὔγουστο τοῦ 1819 στὸ Βουκουρέστι. Ἡ πρώτη γνωστὴ σὲ μᾶς ἀπάντηση τοῦ Obrenović στὶς προτάσεις τοῦ Ὀλύμπιου (ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 12ης Μαρτίου 1819 ἀπὸ τὸ Βελιγράδι), ἄν καὶ ἀδριστη, γιατὶ περιοριζόταν μόνον στὴ διαβεβαίωση: ὅταν ἀποφασίσετε νὰ κάμετε ἐκεῖνο, ἐγὼ εἶμαι σύμφωνος εἰς κάθε τι, μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ μᾶλλον ἐνθαρρυντική¹.

Μετὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ἡγεσίας τῆς Ἐταιρείας ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντη,

μένουν, καὶ σήμερα ἀκόμη, τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Λεβέντη, ποὺ δημοσιεύθηκαν σὲ μορφὴ βιογραφίας ἀπὸ τὴν κόρη του Χαρίκλεια στὴν ἐφημερίδα «Κλειώ» τῆς Τεργέστης (ἔτος Ε', ἀριθμ. 215, 30 Ιουλίου/11 Αὐγούστου 1865, καὶ ἀριθμ. 216, 6/18 Αὐγούστου 1865) καὶ, σχεδὸν ταυτόχρονα, στὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Η Ἐλπίς» (ἔτος ΚΘ', ἀριθμ. 1316, 17 Αὐγούστου 1865, ἀριθμ. 1317, 24 Αὐγούστου 1865, καὶ ἀριθμ. 1318, 31 Αὐγούστου 1865). Ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες αὐτές πῆρε σχεδὸν δλόκηρη τὴ βιογραφία ὁ Γούδας καὶ τὴν περιέλαβε στὸν «βίον» τοῦ Γεωργίου Λεβέντη (σ. 121-144 τοῦ Ε' τόμου τῶν «Βίων Παραλλήλων»). Τὸ χειρόγραφο τοῦ Λεβέντη τὸ εἶχε ὑπ’ ὄψη του καὶ ὁ Φιλήμων κατὰ τὴ σύνταξη τοῦ Α' τόμου τοῦ ἔργου του. Τὴν ίδια πηγὴ ἀκολούθησαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἐρευνητές. Γιὰ τὶς παραπάνω λοιπὸν ἐπαφές πρέπει νὰ ἴδῃ κανεὶς: Ἄναστασίου Ν. Γούδα, Βίοι παραλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἐλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν, τ. Ε', Ἀθῆναι 1872, σ. 126-133, Φιλήμονος περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 6-10. Πρβλ. καὶ Μιχαήλ Θ. Λάσκαρι, Ἐλληνες καὶ Σέρβοι κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς τῶν ἀγῶνας, 1804-1830, Ἀθῆναι 1936, σ. 60-70. Βλ. ἐπίσης Κανδήλων μετὰ Σέρβων καὶ Μαυροβουνίων κατὰ τὴν Ἐλληνικήν Ἐπανάστασιν, 1823-1826, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 15, ὅπου στὴν ὑποσ. 2 γίνεται μνεία τῆς προηγούμενης βιβλιογραφίας. Γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Λεβέντη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν «βίον» του, βλ. καὶ τὴν νεώτερη ἐργασία τοῦ Δημήτρη Β. Οἰκονομίδη, Ὁ Φιλικὸς Γεώργιος Θ. Λεβέντης (πέντε ἀνέκδοτοι ἐπιστολαί του πρὸς Ἀλέξανδρον Βιλλαρᾶν), «Πελοποννησιακά» 2 (Ἀθῆναι 1957) 58-90.

1. Γιὰ τὶς πρῶτες ἐπαφές μεταξὺ Ὀλύμπιου καὶ Obrenović βλ. κυρίως Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 11, 92, 140, 252-253, Λάσκαρι, Ἐλληνες καὶ Σέρβοι, σ. 71-72. Πρβλ. καὶ Κανδήλων μετὰ Σέρβων, σ. 169-170, 282-283, Βατζάρης, Visions balkaniques, σ. 133-134, Τζώρτζεβιτς, Ιστορία τῆς Σερβίας, σ. 65-66, Dimitrije Djordjević, Révolutions nationales des peuples balkaniques, 1804-1814, Beograd 1965, σ. 39-40.

οἱ προσπάθειες τῶν Φιλικῶν γιὰ συνεννόηση μὲ τοὺς Σέρβους πολλαπλασιάστηκαν. Στὶς νέες ἐνέργειες πρωτοστατοῦσε καὶ πάλιν ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος, στὸν δόποῖο εἶχαν προστεθῆ ὁ Σάββας Καμινάρης καὶ ἄλλοι. Ὡς σύνδεσμο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Εὐαγγελίδη, οἱ Φιλικοὶ χρησιμοποιοῦσαν τώρα καὶ τὸν Βούλγαρο Δημήτριο Μουστάκωφ, πράκτορα τοῦ Obrenović στὸ Βουκούρεστι. Ὁ Σέρβος ἡγέτης, ποὺ βρισκόταν τότε σὲ δύσκολη θέση, γιατὶ οἱ ἀντιρόσωποί του στὴν Κωνσταντινούπολη δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ πετύχουν ίκανοποιητικὴ συμφωνία μὲ τὴν Πύλη γιὰ τὴ λύση τοῦ Σερβικοῦ Ζητήματος, δὲν ἀπέκλειε τὸ ἐνδεχόμενο τῆς ἐνόπλου ἀναμετρήσεως μὲ τὸν σουλτάνο καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πρέπει νὰ ἔβλεπε μὲ εὐνοϊκὴ μᾶλλον διάθεση τὶς προτάσεις τῶν Φιλικῶν. "Ομως οἱ ἐκδηλώσεις του ἀπέναντι τους χαρακτηρίζονταν ἀπὸ μεγάλῃ ἐπιψυλακτικότητα. Ἀκόμη καὶ ὅταν τοῦ στάλθηκε ἔνα συμφωνητικὸ «ἐνώσεως» γραμμένο στὶς 21 Μαΐου 1820, ποὺ ὑπογραφόταν ἀπὸ τοὺς Χριστόφορο Περραιβό, Ἰωάννη Φαρμάκη, Σάββα Καμινάρη καὶ Γεωργάκη Ὁλύμπιο, καὶ συνοδεύοταν ἀπὸ ἴδιαίτερες ἐπιστολὲς τῶν δύο τελευταίων, ὁ Obrenović, στὶς ἀπαντήσεις του πρὸς τὸν Σάββα καὶ τὸν Ὁλύμπιο (ἀπὸ 12 Ἰουλίου, 26 Σεπτεμβρίου καὶ 19 Ὁκτωβρίου 1820), ἐνῷ δὲν ἔκανε καθόλου λόγο γιὰ τὸ συμφωνητικὸ ποὺ τοῦ εἶχαν στείλει, μιλοῦσε πάλιν ἀόριστα καὶ ἔθετε οὐσιαστικὰ ὡς ὅρο τῆς συμμετοχῆς του στὴν κίνηση τὴν ἔγκριση τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α'¹.

Ἐκθέσαμε προηγούμένως σὲ γενικὲς γραμμὲς τὴν κατάσταση τῶν ἑλληνοσερβικῶν σχέσεων κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς συσκέψεως τοῦ Ἰσμαηλίου, ἃς ἀναλύσουμε ὅμως τώρα αὐτὰ ποὺ περιλαμβάνονταν στὸ «Σχέδιον Γενικὸν» σχετικὰ μὲ τὸ ἴδιο θέμα, γιὰ νὰ διαπιστώσουμε πῶς ἀντιλαμβανόταν τότε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία τὴν ἑλληνοσερβικὴ αὐτὴν σύμπραξην.

Εἴπαμε ἥδη ὅτι ἡ ἔξέγερση τῶν Σέρβων θεωροῦνταν ὡς προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου καὶ αὐτὸ τονιζόταν ὅχι μόνον σὰν σὲ προοίμιο στὸ Α' ἄρθρο, ἀλλὰ καὶ στὸν ἐπίλογο τοῦ κειμένου, ὅπου σημειώνονται χαρακτηριστικὰ τὰ ἔξης: *Ταῦτα ἡμεῖς κρίνομεν δύναμιν ἵκανὴν νὰ κατατροπώσῃ τὸν ἔχθρον· φθάνει μόνον νὰ ἐπιμεληθῶμεν πολυτρόπως, νὰ διεγίρωμεν τοὺς Σέρβους, τοὺς Μογενέγρους· νὰ διδάξωμεν τοὺς "Ἐλληνας Καπετανέους νὰ βαστάξουν ταχέως τὴν "Ηπειρον..."²*

Κατὰ τὸν συντάκτη τοῦ σχεδίου ἡ σύμπραξη καὶ ἡ πιθανὴ ἔξέγερση

1. Γιὰ τὴ δεύτερη αὐτὴ φάση τῶν ἐπαφῶν μεταξὺ Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ Obrenović βλ. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 87, 91-93, 249, 251-256, ὅπου καὶ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα. βλ. ἐπίσης Λάσκαρι, "Ελληνες καὶ Σέρβοι, σ. 73-74, Κανδήλωρος, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, σ. 354-355, 379, Botzaris, Visions balkaniques, σ. 134-135.

2. βλ. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 57.

τῶν Σέρβων θὰ εἶχε ἀκόμη μεγαλύτερη ἀξία γιὰ τοὺς Ἐλληνες, ἀν πραγματοποιοῦνταν δσο διαρκοῦσε ἡ ἀποστασία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, γιατὶ τότε καὶ οἱ τουρκικὲς δυνάμεις θὰ ἀναγκάζονταν νὰ διχοτομηθοῦν, ἀλλὰ καὶ οἱ συγκεντρωμένοι στὴν Ἡπειρο Ἐλληνες ἄρματολοι, ποὺ ἦταν ἀκόμη ἀμύνητοι στὴν Φιλικὴ Ἔταιρεία καὶ εἶχαν ταχθῆ ἄλλοι μὲ τὶς σουλτανικὲς δυνάμεις καὶ ἄλλοι μὲ τὸν Ἀλῆ πασά, θὰ ἀποκτοῦσαν περισσότερο θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα. Γιὰ λόγους μάλιστα τακτικῆς οἱ Φιλικοὶ πίστευαν δτι τὰ περὶ Σερβίας θὰ ἔπερπε νὰ γνωστοποιηθοῦν ἀπὸ νωρὶς τόσο στοὺς Ἐλληνες καπεταναίους δσο καὶ στὸν Ἀλῆ πασά, κατὰ ἔνα μέρος (βλ. ἄρθρα Β', Δ' καὶ Ε' τοῦ σχεδίου)¹. Ἀλλά, καὶ ἀν ἀκόμη θὰ εἶχε ὑποταγῆ στὸ μεταξὺ δ 'Αλῆ πασάς, μιὰ σερβικὴ ἔξεγερση θὰ εἶχε πάλιν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τοὺς Ἐλληνες (βλ. ἄρθρο Β')².

Γιὰ τοὺς παραπάνω λογούς διατυπωνόταν στὸ σχέδιο ἡ πρόταση νὰ σταλῇ χωρὶς παραμικρᾶς ἀναβολῆς στὴν Σερβία ἵκανὸς ἐκπρόσωπος τῆς Φιλικῆς Ἔταιρείας, γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ ταχύτερο τὴν ὑπογραφὴ τῆς συμφωνίας, τὴν ὁποία δ συντάκτης τοῦ σχεδίου τὴν θεωροῦσε ἔξασφαλισμένη, παίρνοντας ἀσφαλῶς τὶς ἀόριστες ὑποσχέσεις τοῦ Obrenović, ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως, ως σαφῇ ὑπόσχεση συμμαχίας (βλ. ἄρθρο Β')³. Παράλληλα, προτεινόταν νὰ σταλῇ ἔνας κατάλληλος ἄνθρωπος, καὶ κατὰ προτίμηση δ Ἔρωγιος Λεβέντης, γιὰ νὰ ξεσηκώσῃ καὶ τοὺς Μαυροβουνίους

1. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 47· ἀν εἰσέτι δὲν ἔξεπνευσεν ἡ ἀλητασικὴ δύναμις, δόπταν ἀνελπίστως καὶ οἱ Σέρβοι ὀπλοφρήσωσι, πρῶτον, ὁ ἔχθρος ἐκὼν ἀκούει βιασθῆ νὰ διχοτομηθῇ... σ. 49· Τέλος πάντων δ κ. Περδαϊβός, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ εντολμοτέρους τοὺς Καπετανέους, συμφέρει νὰ κοινολογήσῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὰ περὶ Σερβίας, σ. 47· Ἐὰν δ κ. Χ. Περδαϊβός προφθάσῃ ἥδη ἀνθιστάμενον τὸν Ἀλῆ πασσᾶν, νομίζομεν.... νὰ τῷ προβάλλῃ τὴν μερικὴν βοήθειαν τῶν Καπετανέων...." Ετι δὲ νὰ κοινολογήσῃ εἰς αὐτὸν καὶ περὶ Σερβίας, δσα συμφέρει, διὰ ν' ἀκολουθῇ ἐλπῖζων.

2. Βλ. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 47· 'Ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἀν εἰς τὸ μεταξὺ διάστημα δ 'Αλῆ πασσᾶς ἡ διὰ φιλαργυρίαν ἰδίαν, ἡ τῶν περὶ αὐτὸν κακοήθειαν διόλου ἔξασθενισθῇ καὶ ληφθῇ, ὁ ἔχθρος, δηλοφοροῦντον τῶν Σέρβων, περιπλένεται παρενθὺς εἰς ἐτέρας περιπλοκάς, μὴ ἔχων καιδὸν νὰ σκεφθῇ οὐδὲν περὶ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν.'

3. Βλ. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 48· Λοιπόν, χωρὶς παραμικρᾶς ἀναβολῆς πρέπει ν' ἀποσταλθῇ πρέσβης πρὸς τοὺς Σέρβους, ἀνὴρ μὲ λόγον καὶ φρόντισην, διὰ νὰ κατορθώσῃ δσον τάχος τὰ ἀφορῶντα πρὸς ἀνεξαρτησίαν ἐκείνων καὶ βοήθειαν ἡμῶν. Οἱ Σέρβοι, ὃντες προειδεασμένοι περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, δὲν ἐλπίζομεν νὰ μὴ δεχθῶσιν ἀσμενοὶ τὰς προτάσεις μας, ἐν φιλάτειαν ἔδοσαν ὑπόσχεσιν νὰ συμμαχήσουν, καὶ βλέποντις ὠφέλειαν προφανεστάτην καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των ἀναμφίβολον.' Επειδὴ τώρα ἔχοντας σύμμαχον τὴν Ἐλλάδα, τὴν Ἡπειρον καὶ σχεδὸν διόλον τὸ ἡμέτερον Γένος, ἀναμφιβόλως θέλουν καταπεισθῆ, καὶ ενκόλως θέλουν σηκώσει τὰ ὅπλα εἰς διαφέντευσιν τῶν δικαιωμάτων τους καὶ βοήθειάν μας.

(ἄρθρο Γ')¹. Ἐπειδὴ ὅμως ἡταν ἥδη γνωστὴ ἡ διστακτικὴ καὶ ἀμφίρροπη, κατὰ κάποιο τρόπο, πολιτικὴ τοῦ Obrenović, σὲ ἴδιαίτερο ἄρθρο τοῦ σχεδίου (ἄρθρο Η') ἐπισημαίνοταν ἡ προσοχὴ ποὺ ἔπρεπε νὰ δείξῃ ἡ Ἐταιρεία, ὡστε νὰ μὴν ἔξαπατηθῇ ἀπὸ τοὺς Σέρβους. *Προσεκτέον*, γράφει τὸ ἄρθρο αὐτό, μήπως ἀπατηθῶμεν ἀπὸ τοὺς Σέρβους· ἐπειδὴ ἡ *Πόρτα*, ἴδούσα παρ' ἐλπίδα περὶ αὐτὴν τοσοῦτο πλῆθος πολεμίων, ἡμπορεῖ νὰ ἔξαγοράσῃ ἀπὸ αὐτὸὺς τὴν εἰρήνην, καὶ νὰ δρῦμησῃ ὅλως ὁ ἔχθρος καθ' ἡμῶν. "Οθεν οἱ ἀπεσταλμένοι τόσον εἰς Σερβίαν, δσον εἰς Μοντενέγρους, πρέπει νὰ συνδέσωσι τὴν συμμαχίαν μὲ τόσον ἰερὰ καὶ ἐσφιγμένα δεσμά, ὡστε μὲ κανένα τάξιμον τῆς *Πόρτας* νὰ μὴν ἐνδώσουν, ἀλλὰ νὰ ἥναι ὑπόχρεοι, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος γίνεται περὶ πατρίδος καὶ θρησκείας, ἀποφασιστικῶς νὰ συμμαχήσουν καὶ νὰ πολεμοῦν μὲ ἡμᾶς τὸν κοινὸν ἔχθρον, ἔωσον ἔψυχησῃ, διὰ ν' ἀπολαύσουν καὶ ἐκεῖνοι τὰ δικαιώματά των μὲ τὴν ἀνδρείαν των, καθὼς καὶ ἡμεῖς, καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν χάριν εἰς τὸν βάρβαρον, δστις πάλιν ἀφεύκτως θέλει τοὺς ἐπιβολευθῆ². Καὶ πραγματικά, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Ὑψηλάντης προσπάθησε νὰ δεσμεύσῃ τὸν Obrenović μὲ ἔνα κείμενο συνθήκης συνταγμένο κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ παραπάνω ἄρθρου.

Αὐτὰ προβλέπονταν, σὲ γενικές γραμμές, γιὰ τὴ σύμπραξη Ἐλλήνων καὶ Σέρβων, ὁ προσεκτικὸς ὅμως μελετητὴς τοῦ κειμένου τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ» δὲν θὰ δυσκολευθῇ πολὺ νὰ διαπιστώσῃ ὅτι οἱ προθέσεις ἀπέναντι τῶν Σέρβων τοῦ συντάκτη τουλάχιστον τοῦ σχεδίου, ἀν δχι καὶ τῶν ἄλλων στελεχῶν τῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Ὑψηλάντη, ποὺ τὸ δέχθηκαν τελικά στὴ σύσκεψη τοῦ Ἰσμαηλίου, δὲν ἥταν ἀπόλυτα ἀγαθὲς καὶ εἰλικρινεῖς. Αὐτὸ ποὺ φαίνεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ σχεδίου εἶναι ὅτι οἱ Φιλικοὶ ἐπιδίωκαν νὰ πετύχουν δχι τόσο ἔνα κοινὸν ἀγώνα μὲ τοὺς Σέρβους πάνω σὲ ἵσους δρους καὶ μὲ κοινὲς εὐνοϊκὲς ἡ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις, ἀλλὰ μᾶλλον μιὰ χρησιμοποίηση καὶ ἐκμετάλλευση τῆς πιθανῆς σερβικῆς ἔξεγέρσεως γιὰ δφελος τῶν Ἐλλήνων. Καὶ γιὰ νὰ γίνουμε πιὸ σαφεῖς: Ἐνδ π.χ. στὰ ἄρθρα ΣΤ' καὶ Ζ' ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Νησιῶτες ἥταν ἔτοιμοι καὶ ξεσηκωμένοι καὶ δὲν περίμεναν παρὰ μόνον τὴν κάθιδο τοῦ Ὑψηλάντη, γιὰ νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγώνα³, ἡ πρόθεση μολαταῦτα τοῦ

1. Βλ. Φιλόμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 48. Γιὰ τὶς προσπάθειες τῶν Ἐλλήνων, ἰδίως κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα, νὰ ἐπιτύχουν τὴ συμπαράσταση τῶν Μαυροβουνίων βλ. κυρίως τὸ βιβλίο τοῦ Σπύρου Λουκάτου, Σχέσεις Ἐλλήνων μετὰ Σέρβων, καὶ Μαυροβουνίων κατὰ τὴν Ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν, 1823-1826, Θεσσαλονίκη 1970, ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία.

2. Φιλόμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 50.

3. Βλ. Φιλόμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 49. Ἐπειδὴ ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ περὶ αὐτὴν νῆσοι ἐβεβαιώθησαν περὶ τοῦ Καλοῦ (=τοῦ

συντάκτη τοῦ σχεδίου ἡταν, ὅταν θὰ ξεσποῦσε ἡ σερβικὴ ἐπανάσταση, οἱ Ἔλληνες νὰ μείνουν πρὸς τὸ παρὸν ἀκίνητοι, παριστάνοντας τὸν πιστὸ ραγιά, ὥσπου νὰ διασπαστοῦν καὶ νὰ φθαροῦν οἱ ἔχθρικὲς δυνάμεις:... δόπται ἀνελπίστως καὶ οἱ Σέρβοι ὀπλοφοργήσωσι, σημειώνεται στὸ Β' ἄρθρο, ... ὁ ἔχθρος ἐκὼν ἄκων θέλει βιασθῆ νὰ διχοτομηθῇ..., ἡμεῖς θέλομεν μείνη εἰς τὴν προτέραν περιφρόνησιν, ὡς δῆθεν ἀδύνατοι νὰ θαρρήσωμεν κατ' αὐτοῦ, ἢ ὡς πιστοὺς λάτρας τῆς βαρβαρότητός του θέλει μᾶς πολιτευθῆ πρὸς καιρόν¹. Καὶ παρακάτω, στὸ Ζ' ἄρθρο, ἐπαναλαμβάνονται καὶ διευκρινίζονται οἱ ἴδιες ἀπόψεις: Λέγομεν δμως, ἀναφέρει τὸ ἄρθρο αὐτό, ὅτι συμφερότερον εἰς τὴν Ἐλλάδα είναι τὸ ν' ἀρχίσουν οἱ Σέρβοι, διὰ νὰ δομήσῃ ἐκεῖσε ὁ ἔχθρος. ἐπειδὴ ἂν ἡμεῖς ἀρχίσωμεν οἱ Πελοποννήσιοι, τὸ βάρος τῆς ἔχθρικῆς φάλαγγος θέλει ἐπιτέσσει εἰς ἡμᾶς· οἱ δὲ Σέρβοι ἀρχιωντες μετὰ ταῦτα, ἵσως διόλοιν δὲν ἀπαντήσουν ἔχθρον, καὶ ἐκ τούτου ἔπειται νὰ προχωρήσουν, δσον δὲν συμφέρει εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ Θράκην. Λοιπὸν δ πόλεμος νὰ ἐκραγῇ ἀπὸ Σερβίας, διὰ νὰ κατορθώσουν οἱ Ἔλληνες τοὺς σκοπούς των εὐκολώτερα· ἢ τέλος πάντων συγχρόνως μὲ τὴν Ἐλλάδα². Ἀρα, ἡ σερβικὴ ἐξέγερση ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ὁπωσδήποτε καὶ μόνον ὡς ἀναγκαστικὴ λύση θὰ γινόταν δεκτὴ ἡ ταυτόχρονη ἔναρξη τοῦ ἀγώνα. Ἀξιοσημείωτο ἐπίσης, στὸ ἴδιο ἄρθρο, είναι ὅτι γιὰ πρώτη φορά, δσο γνωρίζουμε, διαπιστώνονται καὶ φόβοι γιὰ ἐνδεχόμενη ὑπερβολικὴ ἐξάπλωση τῶν Σέρβων, σὲ μιὰ ἐποχὴ μάλιστα ποὺ δχι μόνον δὲν εἶχε ἀρχίσει ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν βαλκανικῶν λαῶν, ἀλλὰ ούτε κὰν εἶχαν ἀποκτήσει οἱ λαοὶ αὐτοὶ κρατικὴ ὑπόσταση.

Αὐτὲς λοιπὸν ἡταν οἱ ἀρχὲς πάνω στὶς ὁποῖες θὰ στηριζόταν, κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ συντάκτη τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ», ἡ ἑλληνοσερβικὴ σύμπραξη καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐπηρέασε ἀναμφισβήτητα τὴν ἐξέλιξη τῶν διαπραγματεύσεων μεταξὺ Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ Obrenović, δσο φανῆ, νομίζουμε, ἀπὸ μιὰ σύντομη ἐξέταση τῶν γεγονότων, ποὺ θὰ ἀκολουθήσῃ. Προκαταβολικὰ δμως πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Obrenović ἔπασχε ἀπὸ παρόμοια μειονεκτήματα. Ἡταν ἵσως, κατὰ τὴν ἄποψη του, ρεαλιστικὴ καὶ ἀπέβλεπε στὸ ἄμεσο συμφέρον τοῦ σερβικοῦ λαοῦ, οἱ Φιλικοὶ δμως τὴ θεωροῦσαν μᾶλλον ἀνειλικρινῆ καὶ καιροσκοπικῆ. Ἄλλα, ἀς ρίξουμε μιὰ ματιὰ καὶ στὰ κατοπινὰ γεγονότα.

Μετὰ τὴ σύσκεψη τοῦ Ἰσμαηλίου, στὴν ὁποίᾳ ἐγκρίθηκε, δσος ἥδη εἴπαμε, σὲ γενικὲς γραμμὲς τὸ «Σχέδιον Γενικὸν» καὶ ἀρχισε ἡ προετοιμα-

¹ Υψηλάντη), ὅτι διωρίσθη Γενικὸς Ἐφόρος τοῦ Ἐθνονος ... καὶ ἄλλο δὲν προσμένον παρὰ πότε ν' ἀκούσωσι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, διὰ ν' ἀκολουθήσουν τὰς διαταγάς του..., σ. 50. Ὡς εἰπομένει, η Πελοπόννησος ἴσταται μετέωρος καὶ δὲν προσμένει ἄλλο παρὰ ἡγεμόνα.

1. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 47.

2. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 50.

σία τῆς ἐφαρμογῆς του στὶς διάφορες περιοχὲς ἀπὸ τοὺς «ἀποστόλους» τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, τὸ ζήτημα τῶν ἐπαφῶν μὲ τὸν Obrenović, τὸ ἀνέλαβε προσωπικὰ ὁ Ὑψηλάντης. Μέσα σὲ ἐλάχιστο ὅμως χρονικὸ διάστημα ὁ Ὑψηλάντης ἀναγκάστηκε νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀρχικὴ του ἀπόφαση γιὰ κάθοδο στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔναρξῃ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ἀποφασίζοντας νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τοῦ ἀγώνα ἀπὸ τὶς Ἡγεμονίες καὶ ὁρίζοντας ἡμέρα ἔξεγέρσεως τὴν 15ην Νοεμβρίου 1820. Ἐτσι, ἔστειλε ἀπὸ τὸ Κισνόβι τῆς Βεσσαραβίας ἐπείγουσες ἐπιστολὲς γνωστοποιώντας τὴν νέα του ἀπόφαση καὶ δίνοντας τὶς σχετικὲς διαταγὲς στοὺς Περραιβό, Δικαϊο, Ξάνθο, Σάββα Καμινάρη, Γεωργάκη Ὁλύμπιο καὶ ἄλλα στελέχη τῆς Ἐταιρείας. Ἐπίσης, στὶς 24 Ὁκτωβρίου 1820 ἔστειλε ἐπιστολή, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Σάββα καὶ τοῦ Ὁλύμπιου, καὶ πρὸς τὸν Obrenović μὲ τὴν ὥποια τὸν πληροφοροῦσε ὅτι ἡ Πύλη συγκέντρωνε στρατεύματα στὴν Ἀσία, γιὰ νὰ ἐπιτεθῇ αἰφνιδιαστικὰ τὴν ἀνοιξη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων καὶ νὰ τοὺς ἔξολοιθρεύσῃ, ὅτι ἡ ἔξεγέρση θὰ ἀρχιζε στὶς 15 Νοεμβρίου ταυτόχρονα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ὡς τὸν Δούναβη, ἀκόμη καὶ μέσα στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ τὸν καλοῦσε νὰ ξεσηκώσῃ καὶ ἐκεῖνος τοὺς συμπατριῶτες του καὶ νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴν Σερβία ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Ὑψηλάντης τοῦ ἔγραφε ἀκόμη ὅτι ὁ Ἰδιος, διασχίζοντας τὴν Μολδαβία καὶ Βλαχία, θὰ ἔφθανε ἐκεὶ κατὰ τὶς 20-25 Νοεμβρίου καὶ ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Obrenović κατὰ τὶς 20 Νοεμβρίου νὰ κινήσῃ ἔνα στρατιωτικὸ σῶμα πρὸς τὸ Λόμ καὶ τὴν Δρινοβάτσα (στὴν Βουλγαρία), γιὰ νὰ τραβήξῃ τὴν προσοχὴ τῶν Τούρκων, ὥστε νὰ ἀφήσουν ἀνοικτὸ τὸ δρόμο μεταξὺ Βιδινίου καὶ τῆς νησίδας Ἀντάκαλε, ἀπὸ ὅπου σκόπευε νὰ περάσῃ ἐκεῖνος τὸν Δούναβη καὶ νὰ προχωρήσῃ στὴν Σερβία. Τέλος, ὁ Ὑψηλάντης παρουσίαζε στὸν Obrenović ὅτι οἱ διαπραγματεύσεις Ρωσίας καὶ Πύλης εἶχαν ναυαγήσει, ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ δόδηγοῦσε σὲ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο καὶ ὅτι ὁ Ἰδιος ἐνεργοῦσε κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐκτελώντας διαταγές. Συγκεκριμένα στὸ γράμμα του αὐτὸ ὁ Ὑψηλάντης χρησιμοποιοῦσε τὶς φράσεις: ἔλαβα προσταγὴν ἀπὸ τὴν σεβαστὴν Ἀρχήν ..., ὅθεν κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς σεβαστῆς Ἀρχῆς ἔδοσα διαταγὴν ..., καὶ τότε διὰ στόματος Σᾶς λέγω, ὅσα εἶμαι προσταγμένος νὰ σᾶς εἴπω...¹. Βλέπουμε λοιπὸν καθαρὰ σήμερα ὅτι ὁ Ὑψηλάντης προσπαθοῦσε νὰ παρασύρῃ τὸν Obrenović παρουσιαζόμενος ὅτι ἐνεργοῦσε μὲ ἐντολὴ τῆς Ρωσίας².

1. Βλ. τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τοῦ Ὑψηλάντη στοῦ Φιλικῆς Ἐταιρείας, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 237-238. Πρβλ. καὶ σ. 88-89, 91.

2. Ἀβάσιμα εἶναι ὅσα γράφει ὁ Κανδηλᾶρος, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, σ. 390, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὴν ἔκφραση Σεβαστὴ Ἀρχὴ ἐννοοῦσε τὸ γενικώτερον παμβαλκανικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἐνεσαρκώθη ἄλλοτε εἰς τὴν ποιητικὴν ψυχὴν τοῦ Ρήγα τοῦ Φερραίον...

‘Ο Obrenović δὲν παρασύρθηκε ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ‘Υψηλάντη. ’Αντίθετα, κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1820 ἔστειλε στὴν Κωνσταντινούπολη νέα σερβική ἀντιπροσωπεία, γιὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὶς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Πύλη, ποὺ τὴν φορὰ αὐτὴ φαινόταν πιὸ διαλλακτική, πράγμα ποὺ ἔδινε στὸν Σέρβο ἡγέτη τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ πετύχαινε τὴν παραχώρηση τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς στὸ ἡγεμονικὸ ἀξίωμα τῆς Σερβίας.

‘Η ἐπανάληψη τῶν σερβιτουργικῶν συνομιλιῶν ἔκανε γιὰ τοὺς Φιλικοὺς πιὸ ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη νὰ πιέσουν τὰ πράγματα, γιὰ νὰ πετύχουν μιὰ ἔκεαθαρισμένη συμφωνία μὲ τοὺς Σέρβους. Τότε συντάχθηκε ἀπὸ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία τὸ γνωστὸ σχέδιο τῆς ἐλληνοσερβικῆς συνθήκης καὶ ἀποφασίστηκε νὰ σταλῇ μὲ εἰδικὸ ἀπεσταλμένο στὸν Obrenović γιὰ ὑπογραφή. ’Η συνθήκη αὐτή, ποὺ περιλάμβανε 10 ἄρθρα, περιοριζόταν σὲ γενικότητες ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὸ πνεῦμα τοῦ ἄρθρου Η’ τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ». Ἐπειδὴ ὅμως τὸ περιεχόμενό της ἦταν μονόπλευρο, γιατὶ ὅριζε μόνον τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ θὰ ἀναλάμβαναν οἱ Σέρβοι, ὁ ‘Υψηλάντης μὲ μιὰ ἐπιστολὴ του τῆς 7ης Ιανουαρίου 1821 ἀπὸ τὸ Κισνόβι, μὲ τὴν ὁποία συνόδευε τὸ σχέδιο τῆς συνθήκης, προσπαθοῦσε καὶ πάλιν νὰ δελεάσῃ τὸν Obrenović, ἰκανοποιώντας τὶς φιλοδοξίες καὶ καθησυχάζοντας τοὺς φόβους του, καὶ τοῦ ἔδινε γιὰ λογαριασμὸ δλων τῶν Ἐλλήνων τὶς παρακάτω ὑποσχέσεις: 1) ‘Οτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Obrenović θὰ ἀναγνωριζόταν ώς ἡ πιὸ ἔνδοξη σὲ δλη τὴν Σερβία· 2) ὅτι ὁ Obrenović θὰ εἶχε τὸν τίτλο τοῦ νόμιμου ἀρχηγοῦ δλης τῆς Σερβίας· 3) ὅτι οὕτε ὁ ἴδιος ὁ Obrenović οὕτε τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας του θὰ ἐνοχλούνταν ποτὲ ἀπὸ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Καραγιώργη ἢ ἀπὸ ἄλλους Σέρβους ποὺ τύχαινε νὰ βρίσκωνται στὴν Ρωσία, καὶ 4) ὅτι, ἂν ἡ Σερβία ἦταν ἔτοιμη νὰ πάρῃ μέρος στὸν ἀγώνα, ὁ ‘Υψηλάντης θὰ ἔστελνε ἐκεῖ ἔνα ἀπὸ τὰ ἀδέλφια του ἢ κάποιο ἄλλο σπουδαῖο πρόσωπο μὲ στρατιωτικὴ δύναμη καὶ ἀνάλογα χρηματικὰ μέσα. Εἶναι φανερὸ βέβαια ὅτι οἱ ὑποσχέσεις αὐτές ἔπερνοῦσαν κατὰ πολὺ καὶ τὶς ἀρμοδιότητες, ἀλλὰ καὶ τὶς δυνατότητες τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

‘Η παραπάνω ἀποστολὴ ἀνετέθη στὸν Ἀριστείδη Παπά, ἔναν ἀπὸ τοὺς πιὸ δραστήριους «ἀποστόλους» τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ ὁποῖος ὅμως συνελήφθη, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὴ νησίδα Ἀντάκαλε καὶ θανατώθηκε, ἐνῷ τὰ ἔγγραφα, ποὺ μετέφερε, ἔπεσαν στὰ χέρια τῆς Πύλης, προκαλώντας, κοντά στὰ ἄλλα δυσάρεστα ἐπακόλουθα, καὶ τὴ φυλάκιση τῆς σερβικῆς ἀντιπροσωπείας ποὺ βρισκόταν στὴν Κωνσταντινούπολη¹.

1. Γιὰ τὴν τελευταία αὐτὴ φάση τῶν ἐλληνοσερβικῶν ἐπαφῶν μεταξὺ Ἀλεξάνδρου ‘Υψηλάντη καὶ Miloš Obrenović, καὶ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἀριστείδη Παπᾶ βλ. κυρίως Φιλίμονος Δοκίμιον περὶ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α’, σ. 110, 117-120, 235, 237-238, 256-258, 277, ὅπου καὶ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, καὶ Λάσκαρη, “Ελληνες καὶ

Ἐτσι, ἡ ἀπάντηση, ποὺ ὁ Ὑψηλάντης περίμενε ἀνυπομόνως ἀπὸ τὸν Obrenović, δὲν ἔφθασε ποτὲ καὶ στὶς 22 Φεβρουαρίου 1821 ὁ τραγικὸς ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀναγκάστηκε νὰ περάσῃ τὸν Προῦθο καὶ νὰ ἀρχίσῃ μόνος του τὸν ἀγώνα. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν συλλαμβανόταν ὁ Ἀριστείδης Παπάς, τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι ὅτι καὶ πάλιν δὲν θὰ ἐρχόταν θετικὴ ἀπάντηση ἀπὸ τὸν Obrenović. Ἡ ἑλληνοσερβικὴ σύμπραξη, ποὺ εἶχαν ὄραματιστῇ οἱ Φιλικοί, δὲν μπόρεσε νὰ πραγματοποιηθῇ οὔτε τότε, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀργότερα, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολύχρονου καὶ αἰματηροῦ ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων, γιατὶ καὶ ἀπὸ τίς δυὸ πλευρὲς δὲν εἶχε θεμελιωθῆ σὲ ὑγιεῖς βάσεις, ἀλλὰ καὶ, κυρίως, γιατὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἔτυχε νὰ συμπίπτουν τὰ συμφέροντα τῶν δύο βαλκανικῶν λαῶν, δπως τουλάχιστον τὰ ἀντιλαμβάνονταν οἱ τότε ἀρχηγοί τους.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Σέρβοι, σ. 75-85. Πρβλ. ἐπίσης Κανδηλώρου, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, σ. 390-393, 426-427, 437-438, Botzaris, Visions balkaniques, σ. 135-142, Δεσποπούλου, Ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, σ. 107-110, 114-115, 119, Λουκάτου, Σχέσεις Ἑλλήνων μετὰ Σέρβων, σ. 16-19, Τζώρτζεβιτς, Ἰστορία τῆς Σερβίας, σ. 66-67, Djordjević, Révolutions nationales des peuples balkaniques σ. 41-42.

RÉSUMÉ

S t e f a n o s J. P a p a d o p o u l o s. Le «Plan Général» de la Philiki Hétaire et les contacts avec les Serbes.

Après un bref exposé des différents plans d'activité que la Philiki Hétaire établit pendant la préparation de la Révolution de 1821, on examine le problème du rédacteur et du temps de la rédaction de plus important de ces plans, connu comme «Plan Général». Au commencement on soutient que le principal rédacteur de ce plan, composé vers la fin de septembre 1820 et qui constitua la base de toutes les activités des membres de la Philiki Hétaire pendant la dernière période de leur activité avant la Révolution, fut l'archimadrite Grégoire Dikaios (Papaflessas). Ensuite on fait une brève rétrogradation des contacts greco-serbes, du printemps de 1817 jusque' en été de 1820, on analyse les articles du plan se comportant à la coopération prévue des Grecs et des Serbes et ensuite, après une revue et interprétation nouvelles des passages relatifs du texte, on formule l'opinion que les membres de la Philiki Hétaire, en essayant d'établir un pacte avec les Serbes, ils mettaient leur espoir non pas tant à mener une lutte commune, sous les mêmes conditions et aux résultats communs favorables, ou défavorables, mais à utiliser et à exploiter une éventuelle insurrection serbe en faveur des Grecs. Cette opinion est davantage soutenue après une brève réexamination des efforts poursuivis ensuite par la Philiki Hétaire, c'est-à-dire ceux qui ont été effectués après l'approbation du «Plan Général» (début d'octobre 1820 à la conférence d'Ismaïl) et jusqu' au commencement de la Révolution en Moldavie (22 février 1821).